

рефлексійний, залучення якого диктується особливістю проходження інтелектуальної діяльності у свідомості дитини.

Працездатність створеної моделі повинна забезпечуватися відповідними дидактичними умовами: активізації процесу рефлексії з опорою на комплексне використання загальнодидактичних принципів; забезпечення реалізації міжпредметних та інтегративних зв'язків у ході навчального процесу; спеціального структурування навчального матеріалу відповідно між здійснюваною діяльністю та сформованими операційними компонентами; формування інтелектуальних умінь у єдності з засвоєнням дослідницьких, експериментальних та комунікативних умінь; введення у навчально-пізнавальний процес інтелектуально-творчих тренінгів; забезпечення оперативного контролю та корекції за станом формування інтелектуальних умінь.

Література

1. Лазаревский С.В. Формирование общеучебных интеллектуальных умений у старшеклассников (на материале дисциплин естественнонаучного цикла): Дис... канд. пед. наук: 13.00.01.-Киев, 1989. – 130 с.
2. Паламарчук В.Ф. Як виростити інтелектуала. – Тернопіль: ..Навчальна книга – Богдан, 2000. – 152с.
3. Савченко А.Я. Развитие познавательной самостоятельности младших школьников. – К.: Рад. школа, 1982.- 176 с.
4. Усова А.В. Формирование у школьников научных понятий в процессе обучения. – М.: Педагогика. 1986. – 176 с.

УДК 371.3

К.А. Ліневич

ПІДГОТОВКА ТВОРЧОГО ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)

Анотація. У статті розглядаються сучасні аспекти підготовки творчого вчителя в процесі екологічної освіти.

Аннотация. В статье рассматриваются современные аспекты подготовки творческого учителя в процессе экологического образования.

Annotation. The article shows modern aspects of creating teacher training in the process of ecological education.

На сучасному етапі державного і духовного відродження України, впровадження в життя концепції національного виховання дедалі більшого глобального значення набуває формування у студентської та учнівської молоді усвідомленого ставлення до збереження навколишнього природного середовища.

В інтересах нинішнього і майбутніх поколінь для охорони та наукового обґрунтування, раціонального використання Землі і її надр, водних ресурсів, рослинного і тваринного світу, для збереження в чистоті повітря і води, забезпечення відтворення природних багатств і поліпшення середовища, яке оточує людину, необхідна неперервна екологічна освіта від загальноосвітньої школи та позашкільних установ до вищих навчальних закладів.

Враховуючи важливість проблеми, ми поставили за мету вивчити досвід роботи доцента кафедри географії та екології УДПУ, спіробітника екологічної лабораторії Совгіри Світлани Василівни.

Результативність з проблем формування у молодого покоління екологічної свідомості, екологічного мислення, екологічної культури великою мірою можлива завдяки відданій праці педагогів, одним із яких є талановитий педагог, науковець, організатор, природоохоронець, еколог, кандидат педагогічних наук, доцент Совгіра Світлана Василівна, нині докторант Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Досягнення, наробки Світлани Василівни невід'ємно пов'язані з діяльністю навчально-наукової лабораторії „Екологія і освіта”, незмінним керівником якої упродовж 15 років є кандидат біологічних наук Гончаренко Ганна Євдокимівна. Екологічна лабораторія є структурним підрозділом університету і здійснює свою діяльність з метою підвищення якості підготовки майбутнього вчителя в галузі екології та охорони навколишнього середовища, проводить в університеті глибокі наукові дослідження з різних напрямів екології [1].

Як викладач, Світлана Василівна проводить лекції, семінарські та лабораторні роботи, на яких студенти вивчають якість продуктів харчування, екологічний стан води, ґрунту та повітря.

У процесі читання лекцій застосовує проблемний виклад матеріалу, пов'язує його з розв'язанням життєвих проблем, що стимулює у студентів формування самостійності і варіативності мислення [4].

Для Світлани Василівни лекція є не способом подачі інформації, а способом передачі студентам свого типу мислення. Для того, щоб студенти із задоволенням відвідували лекції, активно на них працювали, Світлана Василівна дотримується певних правил: постійно сама навчається, має широкий науковий кругозір, знання із суміжних дисциплін, проводить науково-дослідницьку роботу, застосовує нетрадиційні методи.

Заняття лабораторного практикуму педагог організовує у вигляді навчально-дослідницької діяльності. Це означає, що окрім практичної обробки матеріали, заняття розвивають творчу ініціативу студентів, активізують їх пізнавальну діяльність.

Перспективним напрямом у розвитку екологічного практикуму педагог вважає поєднання реального експерименту з моделюванням за допомогою комп'ютера.

У своїй діяльності Світлана Василівна семінарські заняття водночас з лекцією відносить до важливих форм організації навчального процесу і проводить їх у вигляді наукової дискусії для вирішення екологічних проблем [4].

У ході дискусії педагог виявляє фактичні помилки, ставить конкретні запитання і змушує студентів вносити зміни. Вона вважає семінарські заняття з екології досить важливою формою розвитку пізнавальної активності і самодіяльності студентів. Вчить студентів умінню висловлювати та аргументувати свої думки; навчає оволодінню ціннісними якостями – вміти слухати один одного, виступати у ролі критика, формує переконання, вчить вбачати наслідки антропогенного впливу, моделювати можливі екологічні ситуації, закликає до активної природоохоронної діяльності.

У процесі навчально-польової практики Світлана Василівна здійснює разом із студентами польові дослідження, які передбачають вивчення окремих структурних компонентів природного середовища та їх функціонування як певної системи.

Світлана Василівна вважає, що навчально-польова практика має важливе значення у процесі підготовки майбутнього вчителя з дисциплін природничого циклу. Вона дає студентам те, чого не в змозі забезпечити лекційні та лабораторно-практичні заняття: пізнання живих організмів у природних умовах, підготовку майбутніх учителів до проведення практичних робіт на місцевості, екскурсій в природу, вміння вести наукові спостереження, до самостійного здійснення оцінки екологічної ситуації та прогнозування її зміни.

Педагог розглядає деякі екологічні аспекти польових практик природничого циклу:

„– виховання екологічної культури студентів здійснюється при поясненні значення ґрунтів, рослин, тварин у природі та житті людини, необхідності їх збереження, прищепленні правил поведінки в природі;

– визначення екологічних зв'язків в екосистемах здійснюється, наприклад, при вивченні ґрунтів як наслідку дії факторів ґрунтоутворення, встановленні індикаторної ролі окремих видів живих організмів та їх зв'язків з умовами існування;

– набуття вмій та навичок екологічної роботи здійснюється при визначенні екологічних зв'язків об'єкта дослідження та оволодінні методикою екологічних досліджень;

– визначення соціально-екологічних проблем території опановується при узагальненні екологічного матеріалу, отриманого на польовій практиці.” [2, 17].

Отримані на практиці дані Світлана Василівна використовує для проведення екологічного моніторингу району з метою встановлення рівня його екологічної безпеки. Для цього викладач використовує щоденник студента-практиканта, в якому фіксуються дані про стан ґрунтового та рослинного покриву і причини, що викликали негативні зміни (природні небезпеки, рекреаційний тиск, забруднення тощо).

Під час проходження польових практик з екології під керівництвом С.В. Совгіри студенти оволодівають вмінням виділяти ділянки з можливими природними небезпеками або різним ступенем антропогенного навантаження та приймати рішення щодо попередження та зменшення цього явища.

Проведення літніх польових практик в місцях, де мінімально змінені природні ландшафти – в заповідниках, заказниках та національних парках, або в місцях, де спеціально зберігаються фондові колекції рослин та тварин – агробіостанціях, селекційно-дослідних станціях, науково-дослідних інститутах, ботанічних садах, зоопарках, на думку С.В. Совгіри, дає можливість показати студентам біологічне різноманіття раніше існуючих „рослинних асоціацій та тваринних комплексів і зміни, які відбулися з ними в останні десятиріччя, що загалом значно підвищує рівень та якість знань студентів, формує у них екологічний світогляд” [2, 19].

Результати досліджень використовуються студентами при складанні звіту про польову практику, а також при написанні курсових та дипломних робіт.

У процесі формування самостійності студентів С.В. Совгіра застосовує два напрями. Перший з них полягає в тому, щоб розвинути у студентів самостійність в пізнавальній діяльності, навчити їх самостійно засвоювати знання. Другий – навчити їх самостійно застосовувати отримані знання в навчанні та практичній природоохоронній діяльності.

У навчанні екології Світлана Василівна для студентів використовує метод самостійного спостереження, яке педагог організовує під час екскурсій та експедицій. У процесі проведення щорічних експедицій педагог-еколог спрямовує діяльність студентів на самостійний пошук різнобічних знань про конкретні природні об'єкти, що підлягають дослідженню та про загрозу їх існуванню в результаті тих чи інших екологічних параметрів середовища. Світлана Василівна вважає, що висновки та гіпотези, висунуті студентами на основі одержаних експериментальних даних, сприяють осмисленню екологічної ситуації, що склалася в регіоні вивчення. Виконання самостійних досліджень, як підтверджує її досвід, допомагає студентам зрозуміти значення екологічної проблематики, розвиває потребу особистої участі в її вирішенні [3].

Таким чином, усвідомлення студентами глобального та локального значення екологічних проблем Світлана Василівна розглядає як важливий принцип екологічної

освіти, функція якого полягає, в першу чергу, в підготовці майбутніх учителів до розуміння протиріч і конфліктів між людиною й навколишнім середовищем, необхідністю в їх подоланні і гармонізацією стосунків з природою та до роботи з учнями у цьому напрямку.

Значення вищевказаного принципу екологічної освіти полягає також у створенні сприятливих умов розвитку в студентів турботи про стан навколишнього середовища, який дозволяє формувати у них критичні судження при оцінці антропогенного впливу людини на природу, що в кінцевому результаті сприяє вибору екологічно доцільних рішень в їх практичній діяльності. До того ж розвиток чуттєво-емоційної сфери особистості студента в умовах його безпосередніх контактів з природою під час проведення екологічної експедиції обумовлює успішне вирішення гуманістичного виховання. Формування ціннісних екологічних орієнтацій сприяє морально-етичному розвитку студентів, які розуміють відповідальність за вчинки і дії, що приймаються ними в навколишньому середовищі. Відношення та розуміння цінності природи необхідно розглядати як основу мотивації до активної участі студентів в охороні навколишнього середовища.

Знання, уміння, відношення і цінності, які реалізуються в навчальному змісті, дозволяють вирішувати завдання екологічної підготовки майбутніх учителів у процесі проведення спільних з науковцями НАН України щорічних всеукраїнських екологічних експедицій з проблем вивчення трансформації ландшафтних екосистем річкових долин Центрального Побужжя. Використання міжпредметного підходу значно підсилює та корегує елементи змісту екологічної освіти у відповідності зі специфікою навчальних курсів, котрі задіяні під час проведення студентами дослідницької роботи в польових умовах.

Світлана Василівна залучає студентів до наукових експедицій, які збирають природний матеріал, досліджують стан трансформації природних ресурсів. Кінцевим результатом є написання та захист курсових, дипломних та магістерських робіт з вивчення локальних та глобальних екологічних питань, деякі з них: „Формування репрезентативної екологічної мережі в Україні”, „Екологічні проблеми центральної частини річки Гнилий Тікич”, „Вплив діяльності людини на водоохоронні зони малих річок” (на прикладі приток р. Синюхи), „Земноводні – біоіндикатори довкілля”.

Світлана Василівна організовує студентів проблемної групи „Ми і довкілля” до участі у Міжнародних, Всеукраїнських та регіональних конференціях, олімпіадах та конкурсах. За результатами їх наукової роботи отримано сертифікати, подяки, грамоти, дипломи, основними з яких є нагородження студента департаментом інтелектуальної власності як абсолютного переможця Всеукраїнського тижня юних раціоналізаторів та винахідників „Природа – людина – виробництво – екологія” за високу прикладну спрямованість авторської розробки з теми „Програмна модель прогнозування стану навколишнього середовища”; на Всеукраїнському конкурсі наукових робіт м. Донецьк студент V курсу за роботу „Екологічні проблеми Національного природного парку „Синевир” отримав I місце та диплом переможця.

Світлана Василівна – активний учасник семінарів методистів районних відділів освіти та вчителів шкіл, вихователів дошкільних закладів: Гайсинського, Монастирищенського, Христинівського, Жашківського, Уманського, Тальнівського, Маньківського. В результаті такого спілкування та плідної співпраці зароджується творча наснага, з’являється натхнення, іскра таланту, що примножує здобутки та сприяє бажанню працювати і творити.

Педагог тісно співпрацює зі школами-лабораторіями: „Екологія душі”, „Еколого-краєзнавча” та „Еколого-валеологічна”, які знаходяться в Уманському районі і є базовими школами з науково-педагогічних досліджень.

С.В. Совгіра успішно співпрацює з Малою академією наук. Під її керівництвом учні МАН отримують призові місця в регіональному конкурсі науково-дослідних робіт на природоохоронну тематику.

На базі екологічної лабораторії щорічно випускаються „Наукові записки екологічної лабораторії УДПУ”, співорганізатором даного наукового видання є Світлана Василівна.

Як науковець Світлана Василівна проводить наукові дослідження за такими напрямками:

- 1) вивчення біорізноманіття;
- 2) вивчення ландшафтного різноманіття та його трансформації під впливом діяльності людини;
- 3) вивчення природних ресурсів.

Як еколог та природоохоронець Світлана Василівна розробляє паспорти на малі річки, природні джерела та екологічні стежини; проводить картографування сучасних водних об'єктів, картування джерел-забруднювачів довкілля; проводить кадастрування біоти, особливо рідкісних і зникаючих видів; створює передумови для організації мікрозаказника; поширює різнопланову інформацію (буклети, листівки, плакати тощо) та публікації у засобах масової інформації; розробляє заходи по покращенню довкілля з передачею матеріалів в Уманську державну інспекцію з охорони навколишнього природного середовища, в краєзнавчий музей м. Умані. Спільно із санепідемстанцією проводить обстеження природних ресурсів на їх придатність до використання.

Із обласною асоціацією „Зелений світ” проводить зустрічі молоді з проблем еколого-економічної оцінки існуючих ситуацій і заходів для раціоналізації природокористування. Разом з Уманською міською радою брала участь у розробленні проекту „Розробка та впровадження інноваційного механізму трансформації системи збору та вивозу сміття у секторах приватної забудови м. Умань”.

Виходячи із вище названого, на перше місце природоохоронної роботи еколог ставить проблему – виховання почуття особистої відповідальності за все живе на Землі, бережливого ставлення до навколишнього середовища, розширення екологічних знань, культури, які мають стати рисою характеру кожної людини і це повинно закладатись у якісно новому, цілісному підході до виховання особистості в єдиному процесі безперервної освіти.

Внаслідок практичних дій Світлани Василівни разом з активістами викладачами, студентами, вчителями, учнями, громадськістю вдалося привести в належний вигляд береги окремих малих річок Уманщини (приток Ятрані та Синюхи), провести роз'яснювальну роботу про дотримання закону про берегову захисну смугу; розчистити понад 50 водних джерел, посадити дерева, укріпити береги.

Проведена робота знайшла широкий резонанс серед населення. Розчищені джерела впорядкованих криниць частують кухлем живої водиці перехожих, напувають своєю цілющою водою пастуха і комбайнера.

Як педагог Світлана Василівна продовжує роботу з впровадження інноваційних технологій. Упродовж багатьох років організовує і проводить конкурси плакатів на природоохоронну тематику, розробляє екологічні стежини по малих річках центральної частини України, методичні вказівки до проведення екскурсій по екологічних стежинах та комплекси традиційних і нетрадиційних уроків, позакласних і виховних заходів для

вчителів регіону.

Про досягнення та дослідження в галузі екології було проінформовано широку громадськість у засобах масової інформації.

Отже, виконуючи систематичну навчально-педагогічну роботу та наукові дослідження, Світлана Василівна Совгіра успішно здійснює підготовку майбутніх учителів до еколого-природоохоронної діяльності з обдарованою творчою молоддю.

Література

1. Совгіра С.В. Формування екологічного професіоналізму майбутнього вчителя. – К.: Науковий світ, 2002. – 178 с.
2. Совгіра С.В., Гончаренко В.Г. Формування екологічного світогляду студентів у процесі навчально-польових практик. – К.: Міленіум, 2005. – 170 с.
3. Совгіра С.В., Тімець О.В. Експедиційні дослідження в системі сучасної освіти: Малі річки Уманщини: Монографія /С.В. Совгіра, О.В. Тімець. – К.: Науковий світ, 2005. – 250 с.
4. Совгіра С.В. Методика навчання екології. – К.: Науковий світ, 2007. – 450 с.

УДК 811.161.2:81'233

Л.І. Мамчур

ОСНОВНІ КОМУНІКАТИВНІ ТЕРМІНИ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ, ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ І ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ ПОГЛЯДИ

Анотація. У статті розглядаються основні комунікативні терміни: лінгвістичний, психолінгвістичний і лінгводидактичний погляди.

Аннотация. В статье рассматриваются основные коммуникативные термины: лингвистический, психолингвистический и лингводидактический взгляды.

Annotation. Basic communicative terms are examined in the article: linguistic, psycholinguistic and lingvodidactic looks

Мовна освіта ХХІ століття зорієнтована на формування національно мовної особистості, здатної вільно і комунікативно доцільно спілкуватися в різних сферах суспільного життя, створювати необхідні умови для обміну інформацією.

Мовленнєва діяльність є основою мовної освіти, її кінцевою метою і, без сумніву, процес засвоєння української (державної) мови в загальноосвітній школі повинен здійснюватися на комунікативно-діяльнісній основі, мовна освіта має відповідати загальнодидактичним принципам перспективності і наступності, бути неперервною.

Компетентно-діяльнісний підхід у навчанні мови, формування комунікативної компетентності учнів – проблема, поза найменшим сумнівом, не тільки актуальна, а й складна, адже їх реалізація в школі лише започатковується, вчителі ще не набули достатнього досвіду його впровадження у конкретній практичній діяльності, не освоїли, на жаль, цієї інновації навіть у терміносистемі.

Учитель сучасної школи потребує належних знань із проблеми формування комунікативної компетентності особистості, він має орієнтуватися в новаційних процесах, розуміти необхідність перебудови технології навчання рідної мови. Для цього необхідно засвоїти чимало нових лінгвістичних і лінгводидактичних термінів.

Мета статті – враховуючи, що інноваційні процеси охопили всю сучасну освіту, наявні вони і в практиці навчання мови, проаналізувати певний мінімум понять і термінів, що репрезентують комунікативні процеси у формуванні мовної особистості.